

Pierre Bourdieu: Célibat et condition paysanne. Etudes rurales, 5-6, avril-septembre 1962, p. 32-136 - UDDRAG

Oversat af Annette Holm, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, oktober 2003

Ungkarleliv og bondevilkårⁱ

Er det dog ikke virkelig paradoksalt, at mænds liv som ungarleⁱⁱ ses både af de ugifte selv og af deres omgivelser som det mest slående symptom på krisen i et samfund, hvor det var tradition at dømme de yngre brødre til emigration eller til en tilværelse som ungarle? Når det kommer til stykket, er fænomenets usædvanlige karakter og alvor noget, som fremhæves af alle. ”Her ser jeg førstefødte, mænd, der er 45 år gamle, og ingen af dem er gift”, siger én (J.-P.A. 85 år)ⁱⁱⁱ. ”Jeg har været i Højpyrenæerne^{iv}, og dér er det det samme. Hele egne lever ugift”. Og en anden: ”Vi har en hel masse fyre på 25 til 35 år, som er ”ugiftelige”. Deres anstrengelser vil være forgæves, - og de gør sig heller ikke ret mange, de stakler! -, de vil aldrig blive gift” (P.C., 35 år).^{1 + v}

Og dog er et blik på statistikkerne nok til at overbevise én om, at den nuværende situation, hvor alvorlig den end er, ikke er uden fortilfælde: mellem 1870 og 1959, altså i løbet af 90 år, tæller civilstandregisteret 1.022 ægteskaber, eller i gennemsnit 10,75 ægteskaber om året. Mellem 1870 og 1914, i løbet af 45 år, har der været 592 ægteskaber, eller et årligt gennemsnit på 13,15. Mellem 1915 og 1939, på 25 år, er der optalt 307 ægteskaber, eller 12,80 i gennemsnit. Endelig, mellem 1940 og 1959, på 20 år, er der registreret 173 ægteskaber, eller 8,54 i gennemsnit. Faldet i ægteskabsprocenten er imidlertid relativt lille i betragtning af, at befolkningstallet sideløbende totalt set bliver mindre, som nedenstående tabel viser²:

¹ Dette studie er resultatet af undersøgelser foretaget i 1959 og 1960 i en landsby, som vi vil kalde Lesquire, og som ligger i Béarn i hjertet af vinbjergenes land, mellem de to Gaves.

² Ægteskabsprocenten (forstået som antallet af nygifte på et år pr. 1.000 indbyggere) ligger i Frankrig tæt på 15 ‰. De her angivne procenter skal dog tilføjes visse korrektioner. Antallet af ægteskaber i 1946 og 1954 er således unormalt højt. I 1960 var ægteskabsprocenten helt nede på 2,94.

Folketælling – År	Befolkningstal – Total	Antal ægteskaber	Ægteskabsprocent $\frac{2 \cdot A}{B} \times 1000$
1881.....	2.468	11	8,92 %
1891.....	2.073	11	10,60 %
1896.....	2.039	15	14,60 %
1901.....	1.978	11	11,66 %
1906.....	1.952	18	18,44 %
1911.....	1.894	16	16,88 %
1921.....	1.667	15	17,98 %
1931.....	1.633	7	8,56 %
1936.....	1.621	7	8,62 %
1946.....	1.580	15	18,98 %
1954.....	1.351	10	14,80 %

Når man læser disse tal, kunne man fristes til at konkludere, at alle dem, der har givet oplysninger, ligger under for en illusion eller for inkonsekvens. Den, der stod og sagde: ”her ser jeg ældre mænd, og ingen af dem er gift”, er den samme, der tilføjer: ”I gamle dage var der gamle ungarle, og det er der også nu... der var mange, der ikke var gift.” Hvordan skal man på denne baggrund forklare, at en tilværelse som ungarl i dag opleves som noget usædvanligt dramatisk og fuldstændig unormalt ?

Det ægteskabelige udvekslingssystem^{vi} i samfundet i gamle dage

*” [Dette system af arveregler] giver dem, som foretrækker
at blive i det fædrene hjem, ungarlelivets sorgløshed
og samtidig hermed familielivets glæder”*

Frédéric Le Play,
L'organisation de la famille, p. 36.

Før 1914 blev ægteskabet reguleret af meget strenge regler. Fordi det handlede om hele familiebedriftens fremtid, fordi det var anledningen til en økonomisk transaktion af allerstørste vigtighed, og fordi det var medvirkende til at konsolidere det sociale hierarki og familiens position i dette hierarki, var det hele gruppens sag mere end det var individets. Det var familien, der bortgiftede, og man giftede sig ind i en familie.

Den forudgående undersøgelse, som iværksættes inden et ægteskab indgås, omfatter hele familien. Fjerne fætre bosiddende i naboegnenes landsbyer undslipper ikke, da de bærer det samme navn: ”Ba. er stor og kraftig, men i hans egen familie, henne i d’Au. (nabolandsby), er han en ren splejs”. Den indgående viden om de andre, som sameksistensens permanente karakter kræver, er baseret dels på iagttagelse af næstens gøren og laden – man morer sig over disse købstadsfruer^{vii}, som skjult bag halvlukkede skodder tilbringer dagene med at holde gaden under observation - , dels på den konstante sammenligning af meninger om de andre, – en af de funktioner ”sladderer” har -, og på minderne nedfældet i biografier og stamtavler. Når man står overfor et så alvorligt valg, som det er at skulle finde en ægtehustru til sin søn, eller en ægtemand til sin datter, så er det forståeligt, at man mobiliserer det

samlede arsenal af redskaber og teknikker til at skaffe sig viden, mens disse bruges mindre systematisk i det daglige liv³. ”Brænde bukserne” tilhørende den unge mand, som er kommet ”sammen” med én ung pige, men gifter sig med en anden, en skik, der blev praktiseret op til 1955, må ses i denne sammenhæng.

Ægteskabets funktion er først og fremmest at sikre slægtens videreførelse uden at sætte slægtsarvens integritet^{viii} over styr. Rent faktisk er familien frem for alt et navn, en indikator for individets placering i det sociale hierarki og i kraft heraf centrum for éns magtsfære eller en påmindelse om éns lave position: ”Man kan sige, at hver person på landet har en prestige, som stammer fra hans familie, fra den ejendom, han har krav på, og fra den opdragelse, han har fået. Hele hans fremtid afhænger af denne prestiges størrelse og glans”. Selv idioter af god familie, fra ansete familier, har let ved at blive gift” (A.B.) Men slægten er først og fremmest en samling rettigheder over slægtsarven. Den alvorligste af alle de trusler, der hviler tungt over denne, og som sæd og skik søger at afværge, er uden nogen som helst tvivl den, der dukker op ved udsigten til et ægteskab. Det er således forståeligt, at aftalen mellem de to familier tager form af en transaktion underlagt de strengeste regler.

”Da jeg var 26 år (i 1901), kom jeg sammen med jeg en ung pige ved navn M.F.Lou., min nabo, 21 år gammel. Min far var død, så jeg aftalte det med min mor. Man skulle have faderens og moderens tilladelse, og op til det fyldte 21. år skulle man lave en ”ærbødigheds-attest”^{ix}, som blev forevist på Rådhuset. Det samme gjaldt for pigen. Hvis der var indvendinger, var tre ”attester” nødvendige. Da jeg var lillebror, var min storebror gift og boede hjemme. Min forlovede var hovedarving^x. Det normale var, at jeg skulle slå mig ned på hendes ejendom^{xi}. Jeg havde en pengemedgift på 4000 francs. Det var naturligtvis skik at give mig linned^{xii} med, men det figurerede ikke som medgift. Det fik døren til at åbne sig (que hesè urbi ue porte)!^{xiii} Min forlovede havde en lillesøster. I så tilfælde får den ældste en tredjedel af værdierne i boet med forældrenes godkendelse. Ifølge skik og brug skulle min medgift på 4000 francs anerkendes ved ægteskabskontrakt. Hvis for eksempel ejendommen blev sat til salg to år efter brylluppet for en total sum på 16.000 francs, ville fordelingen blive således, efter at medgiften var tilbagebetalt (retur-medgift)^{xiv}: den ældste, $1/3 + 1/3 = 8.000$; lillesøsteren, $1/4 = 4.000$ francs. Ægteskabskontrakten forudsætter, at den endelige deling først sker, når forældrene afdør ved døden. Aftalen indgås mellem den kommende svigerfar og mig. Han skal give tredjedelen til sin ældste datter i ægteskabskontrakten. Otte dage efter, da kontrakten skulle forelægges notaren, trak han sit ord tilbage. Han giver sin billigelse til ægteskabet, men nægter at give tredjedelen, samtidig med at han ”anerkender” min medgift. I det tilfælde er det begrænset, hvad ægtemanden kan gøre. Hvis man tilbagebetaler ham medgiften, bliver han nødt til at gå. Det var noget, der hørte til sjældenhederne, idet arvebegunstigelser gives én gang for alle ved ægteskabskontrakt. Min forlovedes far havde været under indflydelse af tredjeperson, en bekendt af familien; hun mente, at min tilstedeværelse i huset ville mindske hendes ”ven”s indflydelse i hans egen familie. ”Jorden ligger lavt, så han kan strejfe om, han vil spadsere rundt på vejene, og De, De vil blive hans tjenestekarl.” Dette afslag i sidste øjeblik på at give os kontrakt på tredjedelen var en stor fornærmelse for min forlovede og for mig. Hun sagde: ”Vi kan vente... Vi kan finde os vores eget sted (ue case)^{xv}. Vi skal ikke være hverken gårdejere eller tjenestefolk... Jeg har to onkler i Paris, min stakkels mors brødre, de skal nok finde mig et arbejde (på béarnaisk)^{xvi}. Og jeg siger til hende: ”Vi er enige. Vi kan ikke acceptere dette afslag. I øvrigt ville vi konstant komme til at lide under det.” Hun: ”Jeg tager til Paris – vi skriver til hinanden”. Hun aflagde besøg hos borgmesteren og præsten, og så tog hun af sted. Jeg fortsatte min læretid som hesteskærer i B. (nabolandsby).

”Jeg søgte efter et sted at bo. Lillebror derhjemme, udelukket fra giftermål - jeg måtte finde mig en beskæftigelse, en lille forretning. Jeg tog rundt i les Landes og de nærliggende departementer. Jeg fandt et hus tilhørende Enkefru Ho., som jeg godt ville købe. De skulle lige til at skrive papirerne (passà papès)^{xvii} med en anden. Jeg åbnede en lille forretning, en café, og fortsatte min metier som

³ Jf. Marcel Maquet, ”Remarques sur le village comme cadre de recherches anthropologiques”, *Bulletin de Psychologie du Groupe des étudiants de Psychologie de l’Université de Paris*, VIII, nr. 7-8, april 1955, pp. 375-382

hesteskærer, og snart giftede jeg mig med min forlovede, som kom hjem fra Paris. Min svigerfar kom på besøg hos os hver søndag. De 'smågodter', som hans datter ikke ville tage imod, gav han til børnene i stedet. Ved hans død havde min kone fået sin arvedel, men uden begunstiggelse iflg. loven. Hun havde hverken fået linnedudstyr^{xviii} eller medgift. Hun havde forladt hjemmet og frigjort sig fra den faderlige autoritet. Hendes søster, som var fem år yngre og mere føjelig, havde opnået tredjedelen ved at gifte sig med en tjenestekarl fra egnen. "Han er mere vant til at blive "kommanderet med", havde min svigerfar sagt. Og han tog fejl, for det endte med, at han måtte leje ejendommen ud til svigersønnen og forlade gården" (J.-P. A.).

Denne ene sag viser de væsentligste problemer. For det første kan den uindskrænkede førstefødselsret^{xix}, der kan favorisere piger såvel som drenge, kun forstås på baggrund af det fundamentale imperativ, som på én gang er, at slægtsarven bevares, og, uadskilleligt herfra, at slægten videreføres i ubrudt linie: det todelte system med arvefølge og arvedele^{xx} fører til sammenblanding af slægten og "huset", forstået som den gruppe af personer, der har permanente rettigheder til slægtsarven, på trods af, at ansvaret for gården og driften af den^{xxi} kun påhviler én enkelt person i hver generation, *lou meste*, manden, eller *la daune*, konen i huset^{xxii}. At den ældstes ret og status som hovedarving (*heretère*)^{xxiii} kan tilfalde en pige betyder på ingen måde, at arvefølgeskikken er domineret af princippet om lighed mellem kønnene, det ville være i direkte modstrid med de fundamentale værdier i et samfund, som giver de mandlige medlemmer forrang. I realiteten er hovedarvingen ikke den førstefødte dreng eller pige, men den førstefødte dreng, selvom han er den syvende i rækken. Det er kun, når der til forældrenes store fortvivlelse udelukkende er piger, eller hvis drengen er rejst, at man giver en pige status som hovedarving. Når man foretrækker en dreng som hovedarving, er det fordi navnets fortsættelse på denne måde sikres, og fordi en mand anses for bedre egnet til at drive landbruget. Slægtens videreførelse, værdien over alle værdier, kan sikres lige så godt af en mand som af en kvinde, ægteskab mellem en lillebror og en kvindelig hovedarving udfylder denne funktion lige så godt som ægteskab mellem en ældste bror og en lillesøster. I begge tilfælde opfylder de ægteskabelige udvekslingsregler rent faktisk deres fornemmeste funktion, nemlig at sikre, at slægtsarven i sin helhed bliver bevaret og videregivet. Et yderligere bevis herpå findes i det faktum, at når en hovedarving forlader huset og jorden, så mister han eller hun førstefødselsretten, fordi denne er uadskillelig fra udøvelsen af den, det vil sige fra det reelle ansvar for gårdens drift. Vi ser altså her, at denne, den ældstes ret, ikke er hæftet på en bestemt person, mand eller kvinde, første- eller andenfødte, men på en socialt defineret funktion; den er mindre en ejendomsret end en ret eller snarere pligt til at påtage sig rollen som ejer.

Det påhvilede den ældste ikke bare at være i stand til at udøve sin ret, men også at sikre, at den blev videregivet. Selvom det måske blot er en legende, er det sigende, at man i dag kan fortælle om, hvordan en lillebror, der var oppe i årene og stadig ungkarl, undertiden, når den ældste søn ikke havde børn eller gik hen og døde uden efterkommere, blev bedt om at gifte sig for at sikre slægtens fortsættelse (J.-P. A.). At den yngre bror giftede sig med enken efter den ældste bror, som han arvede, skete relativt hyppigt, uden at der dog var tale om en egentlig institution sanktioneret af sædvanen^{xxiv}. Efter krigen 1914-1918 var der temmelig mange af denne type ægteskaber: "Man arrangerede sig. Som regel var det forældrene, der i familiens interesse skubbede i den retning, af hensyn til børnene. Og de yngre accepterede. Det var ikke noget, man blev sentimental over" (A.B.).

Reglen var, at retten til at være hovedarving automatisk tilfaldt det ældste af børnene; dog kunne familiens overhoved ofre sædvanen i husets interesse: det var tilfældet, når den ældste søn ikke var sin rang værdig, eller der var en regulær fordel ved at et af de andre børn arvede. Selvom familieoverhovedet ikke besad retten til at ændre på arvefølgen, så var hans

moralske autoritet så stor og så højt respekteret af hele gruppen, at arvingen ifølge sæd og skik ikke kunne andet end at underlægge sig en beslutning, der var dikteret ud fra hensynet til husets fortsættelse og den bedst mulige styring af det.

”Huset” (*la maysou*) (*la maison*) forstået som på én gang slægt og slægtsarv består, mens de generationer, som personificerer det, forgår; det har et navn, mens de, der inkarnerer det, ofte kun adskiller sig ved et fornavn: en mand, hvis navn f.eks. er registreret som Jean Cazenave, kaldes ikke sjældent for ”Yan dou Tinou”, i betydningen Jean fra Tinou- familien, fra huset Tinou; det sker endda, at navnet bliver hængende, når huset ikke længere er beboet, og gives videre til nye ejere. Husets overhoved, *le capmaysouè* (*le chef de la maison*), er selve husets inkarnation, og som sådan er han den betroede vogter af familiens navn og rygte og af gruppens interesser. Alt faldt altså således sammen i favoriseringen af den ældste (*l’aynat*, eller *l’hérète* eller *lou capmaysouè*) (*l’ainé*; *l’héritier*; *le chef de la maison*). Ikke desto mindre havde de mindre søskende også rettigheder til slægtsarven. Disse rettigheder var fiktive og blev for det meste kun reelle ved indgåelse af ægteskab, altid indgået ved kontrakt: ”De rige, og også de fattige, lavede altid en kontrakt, fra 500 francs og opefter, det var et spørgsmål om at ”anbringe” medgiften (*coulouca l’adot*) (”placer” *la dot*) (J.-P. A.). Derefter betød *l’adot* på én gang den arvedel der tilfaldt hvert af børnene, dreng eller pige, og den gave som var blevet givet ved ægteskabets indgåelse, som regel i kontanter for at undgå opstykning af arven eller i særlige tilfælde i jord. Jord var i dét tilfælde ikke andet end et pant, som familiens overhoved kunne købe fri for et på forhånd fastsat beløb^{xxv}. Når der kun var to børn i familien, som i eksemplet analyseret her, ville sædvanen, at en tredjedel af ejendommens værdi blev givet til lillesøsteren/-broderen ved ægteskabskontrakt. Når der var *n* børn ($n > 2$), var den mindre

søskendes del $\frac{E - \frac{E}{4}}{n}$, den ældstes del var så $\frac{E}{4} + \frac{E - \frac{E}{4}}{n}$, E lig med den værdi

ejendommen er sat til. Medgiften blev udregnet således: der blev foretaget en vurdering af ejendommen, så præcis som mulig, undertiden med hjælp fra lokale eksperter, idet hver af parterne havde deres. Salgsprisen på en nabogård eller en gård i en nærliggende landsby blev lagt til grund for vurderingen. Dernæst vurderede man, hvor meget et ”dagsværk” (*journalade*^{xxvi}) var værd, i marken, i skoven, i bregnekrattet. Disse udregninger var ret præcise og derfor accepteret af alle. ”For eksempel Tr.’s ejendom, den blev vurderet til 30.000 francs (o. 1900). Der var far og mor og seks børn, én dreng og fem piger. Den ældste får en fjerdedel, dvs. 7.500 francs. Så er der 22.500 francs tilbage til deling mellem seks parter. Hver lillesøsters del på 3,750 francs er omsættelig til 3.000 francs i kontanter og 750 francs i linned og brudeudstyr, lagner, viskestykker, håndklæder, skjorter, dyner, /tilsammen kaldet/ *lou cabinet* (skabet)^{xxvii}, som bruden altid fik med sig” (J.-P.A.). Medgiftens størrelse var kort sagt bestemt som en funktion af slægtsarvens værdi og antallet af børn. Men sædvanereglerne blev aldrig fulgt strengt matematisk; dels lader det til, at praksis har været forskellig alt efter tiden og i de enkelte landsbyer, dels havde familieoverhovedet for det første altid mulighed for at gøre de forskellige andele større eller mindre, og for det andet blev de ugiftes fiktive andele ved med at høre til slægtsarven. Iagttagelse af virkeligheden peger på, at man skal være forsigtig med at konstruere for enkle modeller.

For det meste fandt ”delingen” sted i al fordragelighed, når et af børnene giftede sig. Det var ved den lejlighed, at den ældste blev ”indsat” i sin funktion som *capmaysouè*, husets overhoved og faderens efterfølger. ”Indsættelsen af arvingen” skete undertiden ved testamente. Mange familiefædre gjorde det på den måde, før de drog i krig i 1914. Efter at ejendommen var blevet vurderet, blev en sum udbetalt af familieoverhovedet til den af de mindre søskende, der giftede sig, svarende til hans/huns del af slægtsarven; dette betød, at de

andres andele samtidig blev defineret, andele som de fik, når de giftede sig, eller når forældrene afgik ved døden. Man skal ikke lade sig narre af ordet *deling* – intet ville være mere forkert. Formålet med hele systemet er i virkeligheden, at den samlede slægtsarv reserveres til den ældste, /mens/ de mindre søskendes ”dele” eller medgifter ikke er andet end en *kompensation*, som de får til gengæld for at give afkald på retten til jord⁴.

Beviset herpå finder man i det faktum, at en virkelig deling blev opfattet som en ulykke. Arveskikken hvilede rent faktisk på, at gruppens interesse gik forud, at de små søskende skulle ofre deres personlige interesser for gruppen; enten ved at stille sig tilfreds med en medgift, eller ved helt at give afkald på den, som når de udvandrede og søgte andet arbejde, eller ved at tilbringe resten af deres dage som ungarle og arbejde side om side med den ældste på forfædrenes jord. Det er desuden kun i yderste nødstilfælde, at delingen reelt føres ud i livet, /nemlig kun/ hvis intern uenighed i familien, eller også /måske/ introduktion af nye idéer, fører til, at det som kun er en kompensation opfattes som en virkelig ret til en del af arven. Det var sådan, det gik hen imod 1830, da Bo.’s ejendom og hus (stort hus i to etager, *a dus soulès* (à deux étages)) blev delt mellem arvingerne, som ikke havde kunnet blive enige i mindelighed; ejendommen har siden da været ”opdelt på kryds og tværs af grøfter og hække” (*toute crouzade de barats y de plechs*) (*toute croisée de fossés et de haies*)⁵. Selvom hele systemet var domineret af, at kontante penge var en sjældenhed, og på trods af, at sædvanen gav mulighed for at afdrage betalingerne over flere år, undertiden helt til forældrene døde, så skete det, at udbetaling af kompensationen blev en umulighed, og det blev nødvendigt med en deling, når de mindre brødre eller søstre, hvis medgift skulle betales i jord, giftede sig. Mange ejendomme er blevet ødelagt på denne måde. ”Efter delingerne levede to eller tre husholdninger somme tider i samme hus, hver med deres hjørne og deres del af jorderne. Det var så altid den ældste, der fik værelset med kamin. Sådan gik det Hi.’s, Qu.’s, Di Chez An.’s ejendomme, de havde stykker af jord, der gik tabt for altid. Nogle af dem blev senere købt tilbage, men ikke alle. Deling skabte frygtelige problemer. I Qu.’s tilfælde, hvor ejendommen var blevet delt mellem tre børn, måtte én af de små brødre køre rundt i hele nabolaget for at få sine heste over på en mark langt væk, som han havde fået tildelt” (P.L.). ”Det hændte, at nogle ældste satte ejendommen til salg for at kunne forblive herre i huset. Men det skete også, at de så ikke formåede at købe huset tilbage” (J.-P. A.)⁶ ^{xxviii}

Ægteskabslogikken er altså domineret af ét overordnet formål: slægtsarvens bevarelse; den udfolder sig i en helt speciel økonomisk situation, hvis vigtigste særkende er den sjældne forekomst af penge; den er underlagt to fundamentale principper, for det første modsætningen mellem den ældste og den yngre bror, for det andet modsætningen mellem at gifte sig over sin stand og under sin stand, skæringspunktet mellem på den ene side det økonomiske systems logik, som tilsigter at klassificere husene i store og små alt efter ejendommenes størrelse, og på den anden side forholdet mellem kønnenes logik, ifølge hvilken førstepladsen og den øverste myndighed tilhører mændene, især hvad angår styring af familieforholdene. Heraf følger, at ethvert giftermål er en funktion af dels den plads /i rækkefølgen af børn/

⁴ At medgiften tidligere har haft karakter af elskværdighedsgave, viser sig i det faktum, at faderen var fri til at fastsætte beløbets størrelse efter egne præferencer, ingen regel fastsatte omfanget.

⁵ Der fandtes specialister, de såkaldte *barades* (af *barats*, grøft) /fr.: *fossés*/, som kom fra les Landes og gravede grøfter til opdeling af ejendommene.

⁶ Ifølge princippet om at ejendom mindre tilhører individet end slægten, gav slægtens tilbagekøbsret* hvert medlem af slægten mulighed for at generhverve værdier, der eventuelt var blevet skilt fra. ”Moderhuset” (*la maysou mayrane*) / fr.: *la maison mère* / bevarede ”returrettigheder” (*lous drets de retour*) / fr.: *les droits de retour* / på jorder, der var givet bort som medgift eller solgt. Det vil sige at ”når man solgte disse jorder, vidste man, at det og det hus havde rettigheder, og de fik dem så tilbudt.” (J.-P. A). *’le retrait lignager’ iflg. Bl.&H.: (gl. jur.) ret for en slægtning af en afdød inden for samme linie til (inden en vis frist og mod betaling af den erlagte købesum og normale omkostninger) at overtage formuegoder, som den afdøde havde afhændet til en fremmed/AH.

ægtefællerne hver især er født på, samt familiens størrelse, dels af de to familiers relative position i det sociale hierarki, i sig selv en funktion af ejendommens værdi.

Eftersom der er lighed mellem den arvede del af slægtsarven og medgiften (*l'adot*; jf. *adouta*: at give el. udstyre med medgift) (*la dot*; jf. *doter*), så er medgiftsbeløbet /en/ næsten matematisk⁷ defineret /størrelse/, og ligeså er dermed også det, modtageren forestiller sig at kunne gøre krav på; ligeledes er den kommende svigerfamilies forestillinger om den medgift, de kan gøre krav på, strengt afmålt efter hvor betydelig ejendommen er. Heraf følger, at ægteskaber tendentielt indgås mellem familier, der ud fra et økonomisk synspunkt er ligestillede. Det er dog hævet over enhver tvivl, at en stor ejendom alene ikke er nok til at skabe en fin familie^{xxx}. Der gives aldrig adelsbrev^{xxx} til familier, hvis ophøjelse eller rigdom kun skyldes griskhed, indædt arbejdsiver eller skruppelløshed, og som ikke forstår at leve efter de dyder, som med rette kan forventes af de fine, især værdighed i opførsel, æresfølelse, gavmildhed og gæstfrihed. Omvendt kan en fin familie godt overleve forarmelse uden at miste sin klasse. Mens rigdom til hverdag kun er én af de faktorer, en familie dømmes på, så er det bedømmelsen af den økonomiske situation, der går forud for alt andet, når det drejer sig om ægteskab. Den økonomiske transaktion, som ægteskab giver anledning til, er så vigtig, at værdinormernes logik må vige for den rene økonomis logik. Med medgiften som mellemed er de ægteskabelige udvekslingers logik tæt forbundet med samfundets økonomiske basis.

Faktum er, at de økonomiske forpligtelser, som er pålagt den ældste, er specielt tyngende, fordi han ved sit ægteskab skal opnå en medgift, der er stor nok til at kunne dække de mindre brødre og søstres medgift uden at skulle ty til deling, og uden at ejendommen amputeres. Denne nødvendighed trænger sig på i lige høj grad for alle ”huse”, rige såvel som fattige, fordi de små søskendes medgift stiger proportionelt med slægtsarvens værdi, fordi rigdom først og fremmest er at eje jord, og fordi kontanter er en sjældenhed. Det valg, ægtemanden eller ægtehustruen, den mandlige eller kvindelige hovedarving skal træffe, er et valg af afgørende betydning, fordi det er med til at bestemme, hvor stor en medgift de mindre søskende vil kunne få, hvem de vil kunne gifte sig med, og om de overhovedet vil kunne gifte sig; omvendt vejer antallet af små søstre og især små brødre tungt, når valget skal træffes. Således står arvingen i hver ny generation overfor en trussel om deling, som han for enhver pris må afværge, enten ved at gifte sig med en lillesøster med en god medgift, eller ved at pantsætte jorden for at skaffe likvide midler, eller ved at opnå længere tidsfrister. I en sådan logik er det forståeligt, at en pigefødsel ikke bliver hilst velkommen: ”Når en pige bliver født i et hus, siger ordsproget, så falder der en bærebjælke ned” (*Cuan bat ue hilhe hens ue maysou, que cat u pluterau*) (*Quand une fille naît dans une maison, il tombe une poutre maîtresse*). Udover at pigen udgør en trussel om krænkelse af /familie/æren, så skal hun udstyres med medgift; desuden ”er hun ikke en støtte”, hun arbejder ikke udendørs som en mand, og når hun på et tidspunkt er blevet gift, tager hun væk. Som ugift repræsenterer hun en byrde, mens drengen tilfører en værdifuld hjælp, der gør, at man ikke behøver have tjenestefolk. Dét, det handler om, er derfor at få hende gift.

Ovenstående analyser giver et billede af, hvor snæver en frihedsmargin, der er.

”Jeg har set et ægteskab blive opgivet for 100 francs. Sønnen ville gifte sig. ”Hvordan vil du betale de små søskende? Hvis du vil giftes, kan du gå din vej.” I familien Tr. var der fem små søstre, forældrene gav den ældste særforplejning. Han fik det gode stykke af det saltede flæsk – ”le salé” – og resten med. Den ældste bliver ofte forkælet af moderen, lige indtil han begynder at tale om ægteskab... De små søstre, de fik ikke noget kød, intet. Da tiden kom til at få den ældste gift, var tre af de små

⁷ Mens det altså var sådan omkring år 1900 i landsbyen Lesquire, så var systemet ikke så stift i en endnu fjernere fortid, hvor familieoverhovedet endnu havde bevaret en større frihed.

søstre allerede gift. Drengen elskede en pige fra La.'s, som ikke havde fem flade ører. Faderen sagde til ham: "Så du vil gifte dig? Jeg har betalt [for] de små søstre, du skal have nogle ører hjem for at kunne betale [for] de to andre. Kvinden er ikke skabt til at blive sat på hylde i porcelænsskabet⁸ [det vil sige blive udstillet]. Hun har intet. Hvad vil hun komme med?" Drengen giftede sig med en pige E... og modtog en medgift på 5.000 francs. Ægteskabet gik ikke godt. Den ældste begyndte at drikke og blev affældig. Han døde barnløs. Diskussioner førte til, at hele medgiften måtte tilbagebetales til enken, som så vendte hjem til sig selv. Kort efter den ældstes giftermål, omkring 1910, var en af de små søstre blevet gift ind i familien La., ligeledes med en medgift på 2.000 francs. Da krigen kom, hentede de lillesøsteren, der var gift med en S... [naboejendom] hjem, så hun kunne tage den ældstes plads. De andre små søstre, som boede længere væk, i Sa., La, og Es., blev yderst misfornøjede over dette valg. Men faderen havde valgt en datter gift med en nabo for at kunne udvide sin ejendom" (J.-P. A., 85 år)⁹.

Forældrene, vogtere af slægtsarvens bevarelse og forøgelse, udøver deres myndighed med uindskrænket magt, hver gang det handler om, at følelserne skal ofres for interessen. Det sker ikke sjældent, at forældrene forpurrer /de unges/ ægteskabsplaner. Den ældste kunne gøres arveløs (*deshérita*) (*exhéréder*), hvis han havde tænkt sig at gifte sig mod deres vilje. "Eugène Ba. skulle giftes med en pige - smuk, men fattig. Moderen sagde til ham: "Hvis du gifter dig med hende dér, så er der to døre; den hun kommer ind af, og den jeg eller også du går ud af." Pigen fik nys om det; hun ville ikke vente på at blive forladt og tog til Amerika. Eugène kom til os, han græd. Min kone sagde til ham: "Hør nu hvad din mor siger... - Jeg vil alligevel gifte mig." Men pigen var taget af sted uden at give ham besked" (J.-P. A.)¹⁰. Moderen spiller en hovedrolle i valget af ægtehustru. Og det er forståeligt i betragtning af, at hun er "la daune", den der hersker i hjemmet, og at sønnens hustru var forpligtet til at indordne sig under hendes magt. Man plejede at sige om en herskesyg kvinde: "Hun vil ikke slippe skeen" – symbolet på magten i husførelsen (*nou boou pas decha la gahe*) (elle ne veut pas abandonner la louche)"¹¹.

At ægteskab var familiernes affære mere end individernes, ses også i det faktum, at medgiften normalt blev udbetalt til ægtemandens far eller mor, og kun undtagelsesvis, det vil sige i tilfælde, hvor forældrene ikke længere levede, til arvingen selv. Visse ægteskabskontrakter fastsætter, at svigerfaderen i tilfælde af separation kan nøjes med at betale renter af medgiften; huset forbliver urørt, og svigersønnens kan håbe på at vende tilbage, hvis parterne forliges. Enhver medgift var behæftet med tilbagebetalingsret (*tournedot*) i tilfælde af, at ægteskabet endte barnløst, og at slægtslinien, hvis fortsættelse ægteskabet havde til formål at sikre, døde ud, og det i flere generationer. Som hovedregel gælder, at hvis den ældste dør barnløs, kan hans kone blive og bevare ejendomsretten til medgiften; hun kan også gøre krav på medgiften og tage bort. Hvis kvinden dør uden børn,

⁸ *Lou bachère* (fr.: *le vaisselier*, af *vaisselle* = *service*, *spisestel* /AH) er det møbel, der som regel stod lige overfor indgangsdøren, i stadsstuen (*lou salou*), eller endnu oftere i køkkenet, og hvor det fineste service var udstillet. (*Dialektordet 'lou salou' ligner det alm. fr. ord for dagligstue, stue: 'le salon'/AH*).

⁹ Tr.'s ejendom er den største i Lesquire (76 ha). En del huse, som tidligere var beboet, (Ho., Ha., Ca., Si., Si-), er lidt efter lidt blevet samlet i hænderne på familien Tr.

¹⁰ Den samme kilde kan fortælle en hel masse lignende historier, af hvilke vi også vil tage denne med: "B... havde en lille veninde i nabolaget. Han var ikke én, der sagde meget. Hans mor sagde til ham: "Gifter du dig med hende? hvad har hun at komme med? Hvis hun kommer ind af den dør, så går jeg ud af den dér, sammen med min datter [lillesøsteren]". Han kom til mig og sagde: "Perdiou (Pardieu – Ved Gud)! Du har giftet dig; jeg vil giftes. Hvor skal jeg gå hen?" Pigen tog til Amerika. Hun var kommet hjem "fin i tøjet" og B... kunne rende hende et vist stykke..., såmænd...".

¹¹ At håndtere (suppe)skeen er husfruens privilegium. Når man sætter sig til bords, mens gryden står og koger, putter husfruen brødstrimlerne – 'les soupes' - i suppefadet. Hun hældter suppen og grøntsagerne i; når alle har sat sig, sætter hun fadet på bordet, rører en omgang med skeen, så brødet bliver godt vædet igennem, rækker derpå skeen til familiens overhoved (bedstefar, far eller onkel), som tager først. Svigerdatteren er i mellemtiden optaget andetsteds. For at kalde hende tilbage på sin plads siger moderen til hende: "Jeg har ikke givet skeen videre endnu".

skal medgiften også returneres. *Toune-dot'en* hang som en tung trussel over familierne, især når de havde modtaget en meget høj medgift. Det var en yderligere grund til at undgå alt for ulige ægteskaber: "Lad os tage en mand, der gifter sig med en pige af fin familie. Hun medbringer en medgift på 20.000 francs. Hans forældre siger til ham: "Du får 20.000 francs, du tror, du har gjort en god forretning. I virkeligheden smider du dig selv ud. Du har modtaget denne medgift iflg. kontrakt. Du kommer til at bruge en del af den. Så kommer du ud for en ulykke. Hvordan vil du betale tilbage, hvis du skal? Det vil du ikke kunne." For det er dyrt at holde bryllup, der skal være til at betale udgifterne til festen, indrette huset, osv." (P.L.). En overdådighed af vedtægter til medgiftens beskyttelse har til hensigt at sikre dens uafhængighed, /dens/ ufortabelighed, og /dens/ fritagelse for arrest og beslag^{xxxii}: Sædvanen bemyndigede faderen til at kræve, at der blev stillet kaution til sikring af medgiften; de fleste kontrakter fastsatte betingelser for "kollokationen"^{xxxiii} af det fulde beløb, som gjorde, at den var sikret og bevarede sin værdi. Under alle omstændigheder rørte den nye familie ikke medgiften af frygt for, at en af ægtefællerne eller begge gik hen og døde, før der var blevet født børn. Kvinden blev ved med at eje sin medgift, hendes mand nød kun godt af brugsretten. Brugsretten til løsøret, pengene fx, var i virkeligheden ensbetydende med ejendomsret, idet manden kun var forpligtet til at tilbagelevere, hvad der svarede til /medgiften/ kvantitativt og værdimæssigt. På den måde kunne den ældste bruge af den til at udstyre sine små søskende med medgift. Hvad den faste ejendom angår, specielt jorden, så havde ægtemanden kun ret til at bruge den og styre driften. Kvinden havde samme rettigheder til formuegoder^{xxxiii} indbragt i ægteskabet af manden, som manden havde til sin kones medgift. Mere præcist var det forældrene, der, så længe de levede, kunne nyde godt af indtægterne fra de af svigersønnen indbragte formuegoder, og /det var også/ dem, der bestyrede disse midler.

Vi ser altså, at medgiften havde en tredobbelt funktion. Den blev betroet til den kvindelige el. mandlige arvings familie, som skulle sikre, at den blev godt forvaltet, og skulle så integreres i slægtsarven tilhørende den familie, der kom ud af ægteskabet; i tilfælde af pagtens opløsning, som følge af ægtefællernes separation, en sjældenhed, eller af, at en af dem døde, så blev den - alt afhængig af, om der var børn eller ej - enten overgivet i børnenes varetægt, og den overlevende ægtefælle bevarede brugs- og nydelsesretten^{xxxiv}, eller også vendte den tilbage til giverens familie. For det andet var den medgift, en familie udbetalte, en måde at garantere en af deres egne rettigheder i hjertet af det nye hus; jo højere medgift, jo stærkere en position får den, der skal giftes. Den mand eller kvinde, der medbringer en stor medgift, "kommer ind (som) "herre" eller (som) "kvindelig herre" (daune) i det nye hus.

¹². Heri ligger forklaringen på, at en alt for høj medgift modtages med uvilje. Endelig, for det tredje, selvom det, som ovenfor sagt, er sandt, at ægteskab er for alvorlig en sag til, at økonomien kan lades ude af betragtning eller blot prioriteres i anden række, så /er det også en sandhed, at/ ægteskabet kun bliver taget seriøst, hvis der står vigtige økonomiske interesser på spil. I det øjeblik man stifter et nyt "hus", spiller den kontraktligt forseglede økonomiske transaktion på én gang rollen som garanti og som symbol på den hellige karakter af de menneskelige relationer, som ægteskabet lægger grunden til.

Resultatet af alt dette er, at den ældste hverken kunne gifte sig "for højt", af skræk for en dag at skulle refundere medgiften og miste al indflydelse på huset, og heller ikke "for lavt", af frygt for at miste sin ære ved en sådan mesalliance, og for ikke at kunne udstyre sine små brødre og søstre med medgift. Når det imidlertid er sådan, at modsætningen mellem "ægteskab nede fra og op" (*maridaje de bach ta haut*) ("mariage de bas en haut") og "ægteskab oppefra og ned" (*de haut ta bach*) ("de haut en bas") altid (som de udvalgte

¹² Medgiftsbeløbets størrelse får særlig stor betydning, når der er tale om en mand, en lillebror, som kommer ind i fx en kvindelig arvings hus.

eksempler viser) ses ud fra mandens synsvinkel, så er det fordi denne modsætning ikke har samme betydning for en mand som for en kvinde. Eftersom værdisystemet giver de mandlige medlemmer den mest absolutte førerstilling, i det sociale liv så vel som i styrelsen af de huslige anliggender, så følger heraf, at en mands ægteskab med en kvinde af højere stand møder kraftig misbilligelse, mens ægteskab i modsat retning er i overensstemmelse med de grundlæggende værdier i samfundet. Mens den økonomiske logik alene, med medgiften som mellemlid, sigter mod at favorisere ægteskab mellem familier, der tilnærmelsesvis er lige rige, så befinder de /socialt/ accepterede ægteskaber sig mellem to stole, idet anvendelsen af det før definerede princip introducerer en dissymmetri i systemet alt efter, om det drejer sig om mænd eller kvinder. For en dreng gælder, at afstanden, som skiller hans stilling i samfundet fra hans kones, kan være ret stor, hvis den er i hans favør, men kun må være ganske lille, når den ikke er i hans favør. For en pige er skemaet symmetrisk og omvendt.

Arvingen må følgelig frem for alt undgå at tage en kone af højere stand end hans egen; for det første, som sagt, kan den modtagne medgift afhængigt af størrelsen være en trussel mod ejendommen, men /derudover/ kan den også være en trussel mod balancen i de huslige relationer. Ikke sjældent sætter familien, og i særdeleshed den mest interesserede part, moderen, sig imod et sådant ægteskab. Grundene er indlysende: en kvinde af lav herkomst kan bedre underlægge sig svigermoderens herredømme. Man viger ikke tilbage for, om nødvendigt, at minde hende om, hvor hun kommer fra: ”Med dét, du har haft med...” (*Dap ço qui as pourtat...*) (*Avec ce que tu as porté*). Det er først, når svigermoderen er død, at man kan sige om hende, som det hedder, ”nu er den unge *daune*”. Pigen af fin familie, derimod, ”er *daune* fra det øjeblik, hun sætter foden i huset, takket være sin medgift (*qu’ey entrade daune*) (*est daune dès son entré*), hun bliver respekteret” (P.L.). Samtidig er mandens magt truet, og det er en kendt sag, at der ikke er noget værre i en bondes øjne end et landbrug, der drives af en kvinde.

Respekten for dette princip får afgørende betydning, når det drejer sig om ægteskab mellem en lillebror og en kvindelig arving. I Eugène Ba.’s tilfælde, analyseret tidligere (p. 41), havde moderen uindskrænket magt, fordi hun var husets arving, og hendes mand var af lavere herkomst. ”Hun var *daune*. Hun var arving. Hun var alt i det hus. Når en lillebror fra små kår flytter ind hos arvingen i en fin familie, så er det hende, der bliver frue i huset^{xxxv}” (J.-P. A.). Det mest ekstreme tilfælde er manden af lav herkomst, tjenestekarlen for eksempel, der gifter sig med en kvindelig arving. Således /fx/, da ”en pige af fin familie ægtede en af sine tjenestefolk. Hun spillede klaver, hun betjente kirkens harmonium. Hendes mor havde en stor bekendtskabskreds, og tog imod folk fra byen. Efter flere forskellige forsøg på at blive gift faldt hun /til sidst/ tilbage på sin tjenestekarl, Pa. Den mand er altid forblevet en Pa. Man sagde til ham: ”Du skulle have taget en god lille bondepige; hun ville have været ”en helt anderledes hjælp” for dig.” Han følte sig altid dårlig tilpas; han blev betragtet som femte hjul på vognen. Han kunne ikke omgås sin kones gamle bekendte. Han kom ikke fra de samme kredse. Det var ham, der arbejdede, og hende, der dirigerede og havde råd til at leve livet. Han følte sig altid til besvær, og det var han også. Han havde ikke engang magt nok til at gennemtvinge, at konen var ham tro” (J.-P. A.)¹³. Om den, der gifter sig med en kvinde fra en højere stand, siger man, at han sætter sig selv i en position som ”tjenestekarl uden løn” (*baylet chens soutade*) (*domestique sans salaire*)^{xxxvi}.

Når ægteskab for en kvindes vedkommende ikke billiges, så er det udelukkende i den maskuline morals navn, moral forstået som ære, der forbyder manden at ægte en kvinde af

¹³ P.L. beretter om et andet tilfælde: ”H..., tjenestekarl i et hus, gik lidenskabeligt op i sin jord. Han fik det dårligt (*pasabe mau*), når regnen udeblev. Og haglvejr! og alt det andet! Han endte med at gifte sig med fru en i huset (*la patronne –se slutnote xxxiv /AH*). Alle de fyre, som ”gifter sig nedefra og ”op” er mærket for resten af deres liv. De føler sig til besvær.”

højere stand. Der er da heller ikke, når der ses bort fra de økonomiske forhindringer, noget til hinder for, at en kvindelig ældste af lav herkomst kan ægte en lillebror af fin familie, mens en mandlig ældste af lav herkomst /derimod/ ikke kan ægte en kvindelig lillesøster af fin familie^{xxxvii}. Det viser sig altså, at mens de økonomiske imperativer gør sig gældende med samme stringens, hvad enten det drejer sig om mænd eller kvinder, så stiller det ægteskabelige udvekslingssystemets logik ikke ligefrem mænd og kvinder lige, og /det/ besidder en relativ autonomi, der kommer sig af, at det er skæringspunkt mellem økonomisk nødvendighed og de for økonomien fremmede imperativer, - de /imperativer/, der følger af, at førstepladsen gives til manden af værdisystemet. De økonomiske forskelle er bestemmende for, hvad der rent faktisk er umuligt; de kulturelle imperativer for, hvad der ud fra rettigheder er uforeneligt.

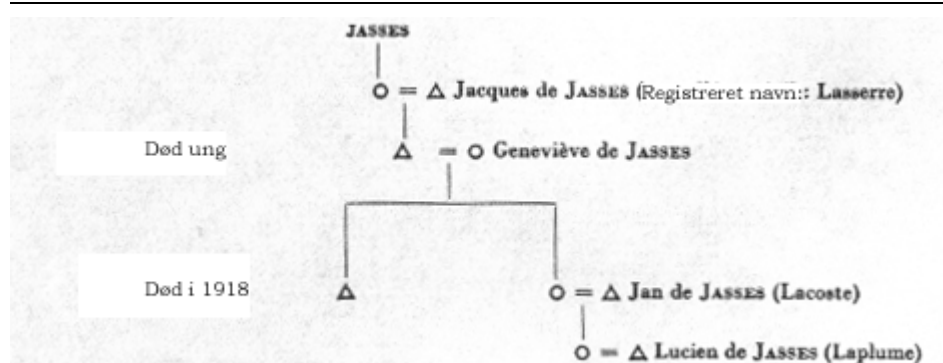
Eftersom ægteskab mellem hovedarvinger praktisk talt var udelukket, især fordi det medførte, at et navn og en /hel/ slægtslinie¹⁴ forsvandt, og at ægteskab mellem små søskende, af økonomiske grunde også var det, så ser vi altså her, at systemet som helhed favoriserede to typer ægteskaber, nemlig ægteskabet mellem ældste mandlig arving og lillesøster, og ægteskabet mellem lillebror og ældste kvindelige arving. I disse to tilfælde fungerer den ægteskabelige udvekslingsmekanisme med et maksimum af stringens og enkelthed: den mandlige (eller den kvindelige) arvings forældre indsætter ham (eller hende) som sådan, lillebroderens (eller lillesøsterens) forældre udstyrer ham (eller hende) med medgift. Et ægteskab mellem en mandlig ældste og en lillesøster er i perfekt overensstemmelse med de fundamentale imperativer, økonomiske såvel som kulturelle; gennem ham bevarer familien slægtsarvens integritet og foreviger sit navn. Et ægteskab mellem en kvindelig arving og en lillebror, derimod, risikerer altid at gå imod de kulturelle imperativer, og man behøver blot at analysere den familiesituation, der kommer ud af det, for at se hvorfor. Det første er, at denne type ægteskab skaber et definitivt og skarpt brud indenfor de økonomiske interessers felt, mellem lillebroderen og hans stamfamilie; lillebroderen opgiver alle rettigheder til slægtsarven for den compensation, han får udbetalt i form af medgift. Det er den kvindelige arvings familie, der beriger sig på bekostning af hele det tab, den anden familie lider. Svigersønnen får faktisk sig selv for hver en øre, han medbringer, til fordel for sin svigerfar, der /til gengæld/ /blot/, som garanti, giver ham underpant i boets formuegoder. Hvis han er kommet med en stor medgift og har gjort sig gældende i kraft af sit arbejde og sin personlighed, bæres han og behandles som husets virkelige herre, men ellers, hvis de to svigerforældre mener, at huset stadig retmæssigt er deres, så må han ofre sin medgift, sit arbejde og nogle gange sit navn til det nye hus. Det skete ikke sjældent, at svigersønnen rent faktisk mistede sit efternavn for derefter kun at blive kaldt ved det navn, huset havde¹⁵.

¹⁴ Måske med undtagelse af tilfælde, hvor de to arvinger er enebørn og de to gårde naboejendomme, betragtes disse ægteskaber som dårlige. ”Det er tilfældet med Tr., som giftede sig med pigen Da. Han går i pendulfart fra den ene ejendom til den anden. Han er altid på vej, han er alle mulige steder, aldrig hjemme. En herre i huset skal være i sit hus” (P.L.).

¹⁵ Således har rækken af efterfølgende svigersønner i familien Jasses (fiktivt navn) indtil den dag i dag altid båret deres eget fornavn fulgt af navnet på stamfaderen, familieoverhoved med stor magt. ”Jan de Jasses fra Ar., ikke særlig omgængelig, men en retskaffen mand, blev aldrig nævnt ved /sit eget/ efternavn (*mentabut – fr.: son nom n’était jamais cité*). Den nuværende svigersøn, ham taler man mere om, men man kalder ham /altid/ Lucien de Jasses (J.-P. A.).

Desuden skulle der, som vi har set, ikke mere til, end at en lillebror kom fra en familie af lavere stand end konens, eller at han havde en lidt udvisket personlighed, for at han fandt sig selv henvist til en underordnet rolle i et hus, som aldrig virkelig var hans. For de små brødre, der ikke var så heldige at blive gift med en kvindelig arving takket være en medgift, der til tider blev forhøjet med en lille, nøjsommeligt opsparret formue (*lou cabau*) (un petit pécule), var der ingen anden udvej end at tage andetsteds hen, til byen eller til Amerika¹⁶, og finde et arbejde og et sted at bo. Det var virkelig ekstremt sjældent, at små brødre ikke veg tilbage for udsigterne til et ægteskab med en lillesøster, ”sultens ægteskab med tørsten”; nogle af dem ”installerede sig med deres kone som tjenestefolk på pension” (*baylets à pensiou*) (domestiques à pension), enten på gårde eller i byen, idet de på denne måde løste det vanskeligste problem, /både/ at finde et sted at bo (*ue case*) og et arbejde. De øvrige, og især de fattigste af dem, havde ikke noget andet valg end at leve som ugifte, hvad enten det var som tjenestefolk eller arbejdsmænd ude hos andre, eller hjemme i familien, for det var udelukket, at de kunne stifte familie og samtidig blive boende i det mødrene hus¹⁷. Det privilegium var forbeholdt den ældste. Hvad de små søstre angår, så lader det til, at deres situation altid har været lettere end de små brødres. Eftersom de mest af alt var en byrde, så kunne man ikke få dem gift hurtigt nok, og da de blev udstyret med større medgift end drengene, så var deres chancer for at blive gift betydeligt bedre. På trods af den rigiditet og strengthed, hvormed /hele/ dette system tvinger sin logik ned over især drengene, underlagt, som de er, både de økonomiske nødvendigheder og de æresmæssige imperativer, fungerer det aldrig rent mekanisk. Der er altid plads til, at personlig affektion eller interesse kan ”spille med”. Det var sådan, at forældrene, også selvom de i øvrigt var /og blev/ dommerne, der skulle sørge for, at spillets regler blev overholdt, at forbyde mesalliancer, og med foragt for følelserne gennemtvinge, at der /kun/ blev knyttet forbindelser efter reglen, så ”gav de, når de ville begunstige en yndlingslillebror (eller -søster), ham (eller hende) lov til at samle sig en lille formue (*lou cabau*); han (eller hun) kunne for eksempel få et eller to stykker kvæg, der gav et ret godt udbytte, når de blev givet som *gasalhes*¹⁸”.

Individerne spiller således på lige grænsen af reglerne, forstået på den måde, at den model, der kan konstrueres, hverken repræsenterer det, man bør gøre, og heller ikke engang det, man gør, men det, man lige nøjagtig kan gøre indenfor det muliges grænse, under

¹⁶ I nabolaget omkring Ho, var der, omkring år 1900, kun ét hus, der ikke talte mindst én, der var emigreret til Amerika. I Oloron var der agenter, der rekrutterede de unge og opildnede dem til at tage af sted; der var mange, der rejste bort, i de dårlige år, mellem 1884 og 1892.

¹⁷ I en vis forstand blev de rent kulturelle imperativer, dvs. først og fremmest forbudet mod at gifte sig over sin stand, ikke pålagt de små brødre med helt den samme strengthed.

¹⁸ En venskabelig overenskomst/ kontrakt, hvor man giver et eller to stykker kvæg til en ven efter at have vurderet prisen; man deles om produkter, såvel som om indtægter og tab på kødet.

forudsætning af, at al intervention af principper fremmede for systemets logik, såsom følelse, er udelukket.

Fin familie (storbonde)
Småkårsfamilie (småbonde) ^{xxxviii}/AH

		Fin familie		Småkårsfamilie	
		Ældste bror	Lillebror	Ældste bror	Lillebror
Fin familie	Ældste søster	0	1	0	0
	Lillesøster	1	0	0	0
Småkårsfamilie	Ældste søster	0	½	0	1
	Lillesøster	½	0	1	0

Når elementerne på de vigtigste diagonaler i skemaet ovenfor er nul, med undtagelse af to (sandsynlighed ½), så er det fordi ægteskab mellem to arvinger eller mellem to mindre søskende under alle omstændigheder er udelukket, og *a fortiori*^{xxxix} når ulighed i formue eller social rang også spiller ind; den dissymetri, der kommer ind i billedet med ægteskabet mellem en kvindelig ældste af lav herkomst og en lillebror af fin familie og ægteskabet mellem en lillesøster af lav herkomst og en mandlig ældste af fin familie skal forstås på baggrund af, at de sociale barrierer ikke gør sig gældende med samme styrke for piger som for drenge, idet en pige godt kan gifte sig over sin stand.

Hvis man anvender det differentieringsprincip, som indbyggerne i Lesquire selv bruger, så går skellet mellem på den ene side ”de store huse” og på den anden side ”de små huse”, eller endnu bedre ”storbønder” og ”småbønder” (*lou paysantots*) (”les petits paysans”)^{xi}. Svarer denne skillelinie til en indbygget modsætning på det økonomiske område? Faktisk, hvis vi ser på histogrammet over fordelingen af grundejendomme, så viser der sig tre grupper: ejendomme på mindre end 15 hektar, som tæller 175, ejendomme på mellem 15 og 30 hektar, som tæller 96 og ejendomme større end 30 hektar, som tæller 31, men forskellen mellem disse tre kategorier er ikke på noget tidspunkt særlig stor. Småforpagtere og husmænd^{xii} er meget fåtallige; de helt små ejendomme (mindre end 5 ha) udgør en meget lille andel af det samlede antal, henholdsvis 12,3 % og 10,9 %. Det følger heraf, at det økonomiske kriterium ikke som sådan i sig selv, alene, kan bruges til at afgrænse de foreliggende grupperinger. Og dog er det sociale hierarki noget, der klart og tydeligt mærkes og spiller en rolle. Den fine familie kendes ikke blot på, hvor langt deres jordejendom rækker, men også på visse ydre tegn, såsom hvor stort huset er: der er klar forskel på huse i to etager (*maysous de dus soulès*), de såkaldte ”storgårde” (*maysou de meste*) (”maisons de maître”) og huse med én etage, bolig for husmænd, småforpagtere og små bønder. Den ”store gård” kendes på den enorme port, der fører ind på gårdspladsen. ”Pigerne, udtaler en ungkarl, så mere på porten (*lou portalè*) (le portail) end på manden.” Storbonden kendes også på sin livsstil; omgivet som denne familie er af kollektiv agtelse og ærefuld respekt, som den nyder fra alle, skylder den sig selv til fulde at respektere de socialt anerkendte værdier, om ikke af respekt for æren, så i det mindste af frygt for skammen (*per hounte ou per aunou*) (par respect de l’honneur, par crainte de la

honte). Storbondens ældste (*lou gran aynat*) (l'âiné de grande famille) må vise sig værdig til sit navn og husets gode rygte; det kræver, frem for noget, at han efterlever de dyder, der karakteriserer en mand af ære (*homi d'aunou*) (l'homme d'honneur), det vil sige gavmildhed, gæstfrihed og sans for værdighed. De "store bønder", som ikke nødvendigvis på et givet tidspunkt er de rigeste, bliver opfattet og opfatter sig selv som en gruppe, der danner en virkelig adel. Følgelig er "opkomlinge" ("les parvenus") lang tid om at blive anerkendt af den sociale dom, uanset hvor rige de er, hvilken livsstil, de fører, og hvor stor en succes, de har.

Af alt dette følger, at de forskellige sociale statusgrupper, som den fælles bevidsthed skelner mellem, hverken er fuldstændig afhængige, men heller ikke fuldstændig uafhængige, af deres økonomiske basis. Indgåelse af ægteskab er en perfekt lejlighed til at illustrere dette. Med afvisningen af mesalliancer er det hævet over enhver tvivl, at hensynet til den økonomiske interesse aldrig er fraværende, ægteskab er jo anledning til en økonomisk transaktion af stor vigtighed. Men alligevel: lige så vel som en mindre anset familie kan få sig selv til skindet for at få et af sine børn gift ind i en fin familie, lige så vel kan den ældste i en fin familie afvise et parti, der fra et økonomisk synspunkt er mere fordelagtigt, til fordel for at gifte sig efter sin stand.

Fordi modsætningen mellem de store og de små huse snarere er en forskel mellem statusgrupper end mellem strengt økonomisk definerede klasser, så placerer den sig i den sociale orden og er relativt uafhængig af samfundets økonomiske basis. Selvom de aldrig er helt uafhængige af hinanden, er det nødvendigt at skelne mellem uligheder i stand og uligheder i rigdom, fordi de har en meget forskelligartet indvirkning på de ægteskabelige udvekslingers logik. Modsætningen baseret på ulighed i stand udskiller et landligt aristokrati fra massen af bønder, der ikke kun adskiller sig ved sin ejendom, men især ved sin "adelige" afstamning, ved sin livsstil og ved at være genstand for social agtelse; den medfører, at visse ægteskaber (retsligt) regnes for mesalliancer og bliver umulige, med begrundelser, der først og fremmest er sociale, og kun i anden række økonomiske. Men på den anden side manifesterer ulighederne i rigdom sig ved hvert eneste ægteskab, internt i selve statusgruppen, og på trods af homogeniteten og fordelingen af de arealer, man er ejer af. Modsætningen mellem en mere velhavende familie og en mindre velhavende familie svarer aldrig /helt/ til modsætningen mellem de "store" og de "små". På grund af den strenghed, hvormed den økonomiske nødvendighed imidlertid dominerer de ægteskabelige udvekslinger, er det altid begrænset, hvor stor en forskelsmargin, der kan være, forstået på den måde, at udover en vis grænse får de økonomiske forskelle barrieren til at rejse sig igen og forhindrer rent faktisk alliancer. Altså, samtidig med at der er en skillelinie mellem statusgrupper, som grundet deres økonomiske grundlags relative stabilitet har en vis bestandighed, så tenderer uligheder i rigdom mod at skabe bestemte segmenteringspunkter, og det i helt særlig grad i forbindelse med indgåelse af ægteskaber. Komplexiteten, som disse to typer modsætninger i praksis medfører, forstærkes af, at de generelle regler aldrig /helt/ undslipper tilfældighedernes spil, som spontaniteten giver; og det fordi ægteskab aldrig helt befinder sig enten i alliancernes logik eller i forretningslogikken.

Fast og løs ejendom, som tilsammen udgør familiens økonomiske basis, slægtsarv, som skal bevares udelt gennem generationer, kollektiv organisme, som hvert enkelt familiemedlem skal underordne sine interesser og sine følelser, - "huset" er /og bliver/ værdien over alle værdier, dét, hele systemet organiserer sig omkring. Sene ægteskaber, som bidrager til at begrænse fødselshyppigheden, reduktion af antallet af børn (i gennemsnit to pr. husholdning), regler, som regulerer arv af formue, de små brødres ungarleliv, alt falder sammen i /bestræbelsen på/ at sikre husets beståen. At ignorere, at det også er det, der er de

ægteskabelige udvekslingers primære funktion, det ville være at nægte sig selv forståelsen af deres struktur.

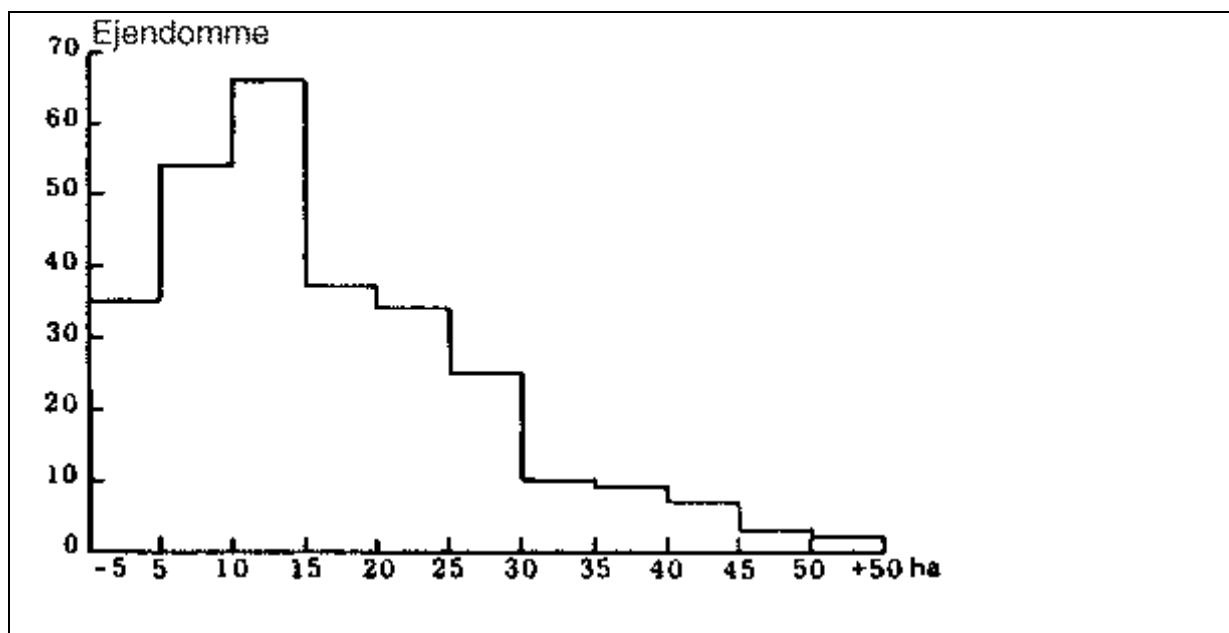

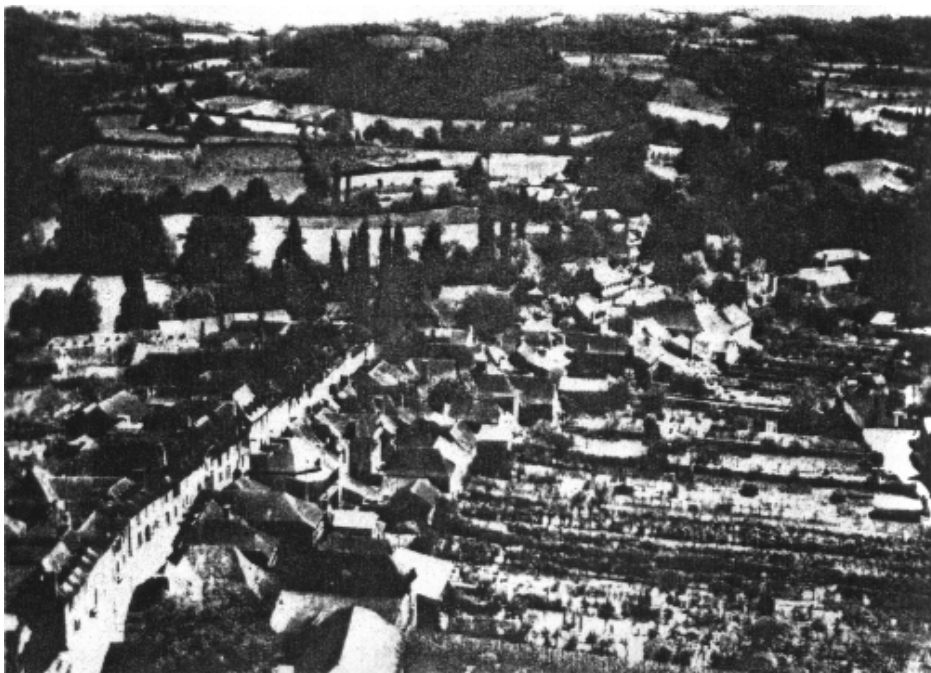
Fig. 1 Histogram over fordelingen af grundejendomme i Lesquire.

Udover at kvinderne er bebyrdet med arbejdet i hønsegården, udfylder de også en vigtig rolle i markarbejdet, med høst, kornhøst, vinhøst. Det er også deres arbejde at føre forspandet under pløjningen, en opgave, der er særlig vanskelig, når dyrene skal afrettes.

Ph. 1. – Pløjningen.

Ph. 2. – Den lille købstads huse præsenterer sig med facaderne i en lang lige linie langs med hovedgaden. Husene har næsten alle bevaret vognporten med rundbuet hvælving, beregnet til at give plads for kærret med hølæs, der skal igennem. I den indre gård, placeret bag ved huset, svinesti, hønsegård og kaningård. Bagved dem igen laden, med hestestald, /vin/presserum og holoft. Og så haven, en strimmel jord, så bred som huset og o. en hundrede meter lang, afgrænset på de to sider af en række høje vinstokke.

Ph. 3. – Partiet er fra kobstaden Lesquire

Kommentar til oversættelsen

Hvorfor er det så svært at oversætte Bourdieu? spørges der - i dette tilfælde ikke et teoretisk værk med vanskelige sociologiske begreber og akademisk sprog på et højt abstraktionsniveau, men et studie af et lokalsamfund i Pyrenæerne, en blanding af sociologisk og antropologisk feltarbejde/analyse, et stort materiale rigt på konkrete detaljer. Bourdieu skriver inspireret, engageret, med stor indlevelse og kærlig, ironisk distance til stoffet og de mennesker, det handler om. - Ja. Det er netop derfor, det er svært.

- * Bondesamfundet i Frankrig før 1914 er en konkret virkelighed, der ligger langt væk i tid og sted. Den béarnaiske dialekt i de sydfranske Pyrenæer er en yderligere komplikation.
- * 'Célibat' er skrevet i 1962. Det, der ligger lige for, når man oversætter, er dansk, akademisk sprog fra 60'erne. Dette må så bearbejdes igen og igen for at finde ord og sætningskonstruktioner, der er tro mod tekstens forlæg, og samtidig er flydende og forståeligt sprog i dag. Det allerførste ord 'célibat' er et eksempel på de utallige sproglige dilemmaer, der møder en i hver eneste sætning: det ordrette 'ugift stand' kunne til nød være brugt i 60'erne, men *ikke* i dag, det virker stift og gammeldags.
- * Bourdieu's særlige indfaldsvinkel, tekstens 'ånd', kommer sig af, at materialet i stor udstrækning (især i det lange indledende kapitel) præsenteres gennem citater og historier fortalt af bøndernes selv, stoffet fremlægges til en vis grad *set gennem deres øjne*. Fx den sociale lagdeling: det varer noget, før oversætteren finder ud af, at 'grand' i denne tekst betyder 'grand' i bondens øjne, ikke i samfundet som helhed. Det gør teksten levende, med mange betydningslag og nuancer i begreberne, men det er også krævende at oversætte med præcision i denne kompleksitet, og samtidig ramme den rigtige stil, tone, at gengive tekstens 'ånd'.

Mine forudsætninger? – jo, jeg mener nok, jeg har baggrund for at forstå og arbejde med en fransk tekst om bondesamfundets historie. Måske netop fordi min viden er fra akademiske kredse, men også fra verden udenfor, er min spændvidde på begge sprog stor. Franske bønder? – nej, jeg har ikke specielt studeret franske bønder i Pyrenæerne, men jeg har et godt kendskab til Normandiet, hvor jeg i sin tid har tilbragt et år ved universitetet i Caen, har deltaget i arkæologiske udgravninger på bondens mark, og haft nære venner, bl.a. en veninde, som ikke kunne overtage sin fars gård, fordi hun automatisk blev vraget til fordel for sin bror.

Tak til...

- Carsten Sestoft, Institut for Litteraturvidenskab, KU, som har læst korrektur på oversættelsen ud fra den franske tekst og sit kendskab til Bourdieu's øvrige forfatterskab.
- Mac H. Beenfeldt, akupunktør, tidligere sproglærer m. egen sprogskole, 'Elite Sprog' (ty., eng., fr.), som har rettet teksten igennem og givet mig uvurderlig respons i diskussioner af særligt vanskelige ord og passager.
- Leslie Kim Petersen, som også har læst sproglig korrektur på det danske og givet mig forvisning om, at teksten er forståelig og læseværdig for et ikke akademisk, men interesseret publikum.
- Venner og kolleger, der har givet bidrag, støtte, opmuntring, opmærksomhed...

Ikke en bogudgivelse, men et skridt på vejen...

At arbejde med Bourdieu's 'Célibat' har været en stor og spændende udfordring ! Den foreliggende udgivelse er ikke en færdig oversættelse, men et 'arbejdsblad', udformet således, at læseren efter behov kan orientere sig i forhold til den franske originaltekst, og til de overvejelser og valg, jeg har truffet ang. oversættelsen. Der er taget hensyn til, at publikum ikke nødvendigvis er franskkyndigt. Franske indskud er medtaget i teksten, så læseren selv kan gøre sig sine overvejelser over den sproglige forskel mellem béarnaisk og fransk. Den danske tekst er på denne måde åben for diskussion, og for at andre kan arbejde videre med den.

Det er med denne udgivelse lykkedes at gøre en lille bid af Bourdieu's tidlige værker tilgængelig på dansk; der er, efter min bedste overbevisning, lagt en solid grundsten til et bygningsværk, som andre opfordres til at bygge videre på, og som måske en dag kan stå færdigt ved en fælles indsats fra flere sider.

Annette Holm

exam.art. i fransk, bachelor i comm. og historie
ansat i fleksjob som ph.d.-sekretær på Institut for Økonomi, Skov
og Landskab, KVL, med sproglige opgaver ad hoc for Instituttet

– God fornøjelse til alle læsere !

- i Oversat fra 'Célibat et condition paysanne', *Études rurales*, Nr 5-6, april-sept. 1962, s. 32-50. Om resten af artiklen, der fylder til s. 131, se Appendix.
Oversætterens initialer 'AH' er brugt ved kommentarer i den danske tekst.
'Fr.' er brugt som forkortelse for 'fransk'. Andre almindelige forkortelser er brugt.
Sidehenvisninger: Der henvises til sidetallet i den franske tekst, som er markeret med små tal yderst til højre. Mest brugte ordbøger:
Petit Larousse = Nouveau Petit Larousse, Dictionnaire encyclopédique pour tous, 1969
Berlingske = Illustreret dansk Konversationsleksikon, Berlingske Forlag, 1933-36
Bl.&H. = Blinkenberg og Høybye fransk-dansk ordbog, 1964 og 1966
(Blinkenberg og Thiele dansk-fransk ordbog, 1937 - brugt sporadisk)
- ii 'Célibat' betyder egentlig 'ugift (civil)stand'.
iii Se listen over interviewede i forlængelse af slutnoterne.
iv Les Hautes-Pyrénées – Højpyrenæerne, de øvre Pyrenæer - er et departement i Sydfrankrig.
v Lesquire er en fiktiv landsby, mens Béarn er et virkeligt område (Grevskab indlemmet i Frankrig i 1620, svarer stort set geografisk til det nuværende departement Basses-Pyrénées - de nedre Pyrenæer).
'De to Gaves': 'Gave' er betegnelsen i Béarn for en bjergstrøm, der udspringer fra Central-Pyrenæerne; den vigtigste er 'le gave de Pau', med navn efter hovedbyen i Béarn, Pau. (Kilde: Petit Larousse). – Både byen Pau og bjergstrømmen, le gave de Pau, bliver nævnt senere i artiklen.
- vi Det ægteskabelige udvekslings- el. byttesystem.
'Le système des échanges matrimoniaux' betyder ordret 'systemet med ægteskabelige udvekslinger' - den samling regler, der regulerer arveforholdene ved indgåelse af ægteskaber. Kunne måske kaldes 'byttehandelssystem' på dansk, da det tilstræber 'lige' bytte (mellem parter, der tilnærmelsesvist er økonomisk ligestillede), og hvor arv eller rettigheder skifter hænder, når der indgås en ægteskabskontrakt. Det er et **totalt** arveregelsystemet, hvor én del bestemmer, **hvem** der skal give/have/får ret til hvad, dvs. arvefølgen – 'la succession' - , og den anden del bestemmer **hvad**, det er, der udveksles, hvilken arvedel, den enkelte får/får ret til – 'l'héritage'.
'Udvekslinger' går imidlertid ikke kun på det økonomiske, især længere henne i teksten bruges 'ægteskabelige udvekslinger' tendentielt med mere generel betydning af 'ægteskabelige forbindelser'. 'Udvekslinger' er derfor den bedste oversættelsesmulighed.
(En anden betydning af 'échange', 'échange d'immeuble', = 'mageskifte' er ikke relevant her. Det betyder, at to huse ved en ejendomshandel byttes lige over, evt. med en supplerende ydelse fra den ene af parterne i form af penge el. andre værdier (Kilde: Berlingske). - Ordet har altså intet med hverken ægtemage og arveskifte at gøre).
- vii 'Ces femmes du bourg' – 'le bourg' = lille købstad (hvor der holdes marked), flække, købing. '(Stor) landsby i en kommune, hvor kirke og rådhus ligger' (Petit Larousse).
Forholdet mellem 'bourg' og 'hameaux' – de omkringliggende (små) landsbyer - eller 'bondelandsbyer' på dansk – er behandlet indgående senere i artiklen, bl.a. i kapitlet: 'Skellet mellem købstad og landsbyer'.
- viii 'Slægtsarven' – 'le patrimoine' – er lig den samlede familieejendom og den værdi, den repræsenterer, det vil m.a.o. sige slægtsgården med alt, hvad den indbefatter af huse, bygninger, jord, landbrug, ejendele, evt. penge- eller anden formue. 'Slægtsarvens integritet' betyder: at gården overdrages udelt til næste generation.
- ix 'Acte respectueux' (jur.) = ærbødig henstilling (fra myndige børn til forældre) om tilladelse til ægteskab (Bl.&H).
- x 'Héritier', hunkøn: 'héritière' = arving, eller hovedarving. (svarende til 'héritier principal' på fransk – den særligt begunstigede, arvingen). Skelnen mellem hovedarving og øvrige arvinger er underforstået på fransk. Jeg har oversat med 'hovedarving', når det er nødvendigt for forståelsen på dansk at have præciseringen med. - 'Le titre d'héritier' - retten til at være hovedarving - defineret s.37. øv. – tilfalder automatisk den ældste (dvs. den ældste dreng, og først derefter den ældste pige).
- xi 'Propriété' – 'ejendom', ('gård').
'Propriété' betyder ejendom, grundejendom, grund (og også: besiddelse, ejendel). 'Propriété de' betyder ejendomsret til. Betegner altså gården som ejendom – huset, bygninger, jorder, marker - alt det, der er ejendomsret til. Det er fristende at oversætte 'propriété' med 'gården' de steder, hvor der i en tilsvarende dansk tekst typisk ville stå 'gården', ikke 'ejendommen'; men der er ikke tale om synonyme, og den franske sprogbrug må respekteres, sådan som den

- er, med 'la propriété' – 'ejendommen', incl. 'la maison' – 'huset' (beboelseshuset), som det mest udbredte ord for det, vi på dansk kalder 'en gård'. - 'Gården' på dansk betegner tendentielt jord+ hus, eller huset alene, mens 'propriété' på fransk tendentielt betegner jord+hus (som det gør de fleste steder i teksten), eller jorden alene, som fx her:
S. 39 øv. 'La propriété et la maison Bo. (grande maison à deux étages)' – Bo. 's ejendom og hus (stort hus i to etager).
S. 39 ned. 'Classer les maisons en grandes et en petites, selon la taille des propriétés' – at klassificere husene efter ejendommenes størrelse.
At den sproglige forskel har rod i en forskellig fysisk virkelighed bliver meget klart fra s.47 og frem, hvor de franske 'gårde' bliver beskrevet: det er vinbønders gårde, det er en- el. toetages (bonde)huse, der ligger på en bondes ejendom, mens det typisk danske billede jo er den fjrlængede (bonde)gård, der ligger på en bondes jord.
Ordet 'ferme', som også bruges ind i mellem i teksten, svarer uden problemer til dansk 'gård', rent sprogligt, men betydningsindholdet er ikke det samme. Det er 'propriété' og/eller 'maison', der bruges på fransk for dansk 'gård', ikke 'ferme'.
- xii 'Le linge' – linned, formodentlig her = le (gros) linge de maison = (husets) linned - dækketøj, lagner, viskestykker, samt klæder lavet af linned, jf. flg. citat fra s. 95 øv. '... , les campagnards conservaient la blouse de lin, tissée, cousue et brodée à la maison' – bønderne gik fortsat med linnedsskjorte, vævet, syet og broderet hjemme, (mens mændene i købstaden fra 1885 gik over til at gå med jakke). – Se også note xvi.
- xiii 'Que hesè urbi ue porte' er dialekt for 'ça faisait ouvrir une porte' - 'det fik døren til at åbne sig'
- xiv 'Tourne-dot' – 'retur-medgift', 'tilbagebetalingsmedgift'. Forklaret på s. 42: 'tourne' er en forkortelse af verbet 'retourner' = betale tilbage.
- xv 'Ue case' er dialekt for 'une maison' – 'et hus' (i betydningen 'et sted at bo').
- xvi Béarnaisk – den lokale dialekt i Béarn. Parentesen er en kommentar til læseren: sætningen er sagt på béarnaisk, da interviewet blev optaget. – Den béarnaiske dialekt, bøndernes sprog, kontra det franske, som efter 1914 blev byboernes (købstadens) sprog, er behandlet i kapitlet 'Skellet mellem købstad og landsbyer' s.90 ff., fra afsnittet midt på siden: 'Det er på det sproglige område, at modsætningsforholdet /mellem købstad og landsbyer/ manifesterer sig klarest og mest betydningsfuldt. Før 1914 talte alle i kommunen béarnaisk...'.
Det béarnaiske sprog indeholder ord, der minder mere om spansk end om fransk: Ordet for 'une maison' = 'et hus', i betydningen 'bolig', 'et sted at bo', er 'ue case', næsten ligesom på spansk 'casa'. Artiklen 'lou' minder mere om spansk 'los' end om fransk 'les'. - Béarn ligger i Sydfrankrig, hvor fransk generelt tales med sydfransk accent, 'l'accent du Midi', der godt kan minde om italiensk. Sydfrankrig ('le Midi') er i det hele taget, geografisk, sprogligt, kulturelt, del af den sydeuropæiske middelhavskultur.
- xvii 'Passà papès' er dialekt for 'faire les papiers' - 'skrive papierne'. – I resten af oversættelsen vil det franske udtryk blive skrevet ind i selve teksten i parentes efter dialektudtrykket, medmindre en særlig note er påkrævet.
- xviii 'Le trousseau' - linnedudstyr (= udstyr af tøj, linned). Også = brudeudstyr. Se s. 38 øv.
- xix 'Le droit d'aïnesse' – førstefødselsretten. Det franske begreb 'den ældstes ret', 'ældsteret', er afledt af 'l'aîné' – den ældste.
Iflg. Carsten Sestorf, KU, blev førstefødselsretten i Frankrig på nationalt plan afskaffet ved lov af Napoleon i 1804. Som følge heraf kan man i andre dele af landet, fx vindistrikterne i Bourgogne, hvor børnene har haft lige arveret, se bøndernes marker opsplittet i et utal af små parceller. - Bourdieu har senere lavet studier om den særlige førstefødselsret i Béarn.
- xx Arvefølgesystem ('système de succession') og arvedelssystem ('système d'héritage') udgør – jf. note iv - tilsammen det ægteskabelige arveregelsystem. Arvefølgen (el. arvegangen på dansk) – 'la succession' - bestemmer, hvilke personer arveretten går over på. Arvedelen (el. arveloddet) - 'l'héritage' - er den del af den samlede slægtsarv, som den enkelte får ret til. 'Le patrimoine' er altså slægtsarven, den arvede formue el. ejendom i sin helhed, mens 'l'héritage' er en del af denne. – Der er udtrykkelig her tale om 'arvedele' og ikke 'arvedeling' (se s. 38 om 'arvedeling' – 'le partage').
I andre sammenhænge kan 'l'héritage' have den samme generelle betydning af arv, det arvede, (hele) arven, som 'patrimoine', som fx i flg. sætning s. 39 øv.: 'un droit véritable sur une part de l'héritage' – 'en virkelig ret til en del af arven'. 'L'héritage (rural)' betød i øvrigt på ældre fransk 'fast ejendom', 'landejendom', = ældre dansk 'arvegård'.

- xxi 'La direction du domaine' - '(ansvaret for) gårdens drift'.
 'Ansvaret for gården og driften af den' er oversat fra 'la responsabilité et la direction du domaine', ordret = ansvaret for og ledelsen af (jord)ejendommen.
 'Le domaine' - 'gården'. Ligesom 'propriété' (se tidl.note) betegner 'domaine' gården forstået som det område, ejendommen dækker, grunden (jorderne) med tilhørende bygninger, her med vægt på, at det er en jordejendom, en ejendom med (landbrugs)jord.
 'Diriger un domaine' - 'at drive en gård', 'driften af gården'.
 At drive en gård betyder på dansk netop, at man selv står for driften, selv har ansvaret for at 'lede' el. 'styre' den ('diriger'). Hvis ledelsesaspektet skal udtrykkes eksplicit, bruger jeg almindelig dansk sprogbrug 'ansvar', og ikke det ordrette 'ledelse' el. 'styring' ('direction').
 Uddybende kommentar: De (jord)ejendomme, der er tale om på fransk, er netop gårde med tilhørende jord, ejet af bønder, der selv driver deres landbrug - større eller mindre gårde ('storbønder' eller 'småbønder' - se s. 47), men alle typisk selvstændige bønder med egen gård, **ikke** herremænd på herregårde, der har ansatte forvaltere el. bestyrere, og **ikke** husmænd, daglejere el. andre, som enten ejer meget lidt jord eller slet ikke ejer jord selv.
 (Disse personkategorier optræder på s. 82 i et skema over udviklingen i de forskellige befolkningsgruppers størrelse - se Kapiteloversigt. Se også slutnote om 'métayers' og 'fermiers'. (Gårdenes udseende og indretning er vist på billederne, se især billedteksten til Ph. 2., og vises også på en tegning, Fig. 2, s. 65 - se Kapiteloversigten).
- xxii 'Lou meste' er dialekt for 'le maître de maison' - husets herre
 'La daune' er dialekt for 'la maîtresse de maison' - husets kvindelige herre
 Denne oversættelse er foretrukket
 1) for at bevare det stærke 'herre', der ligger i 'maître', 'maîtresse', som Bourdieu selv har valgt som forklaring til lou meste, la daune. 'Maître', 'maîtresse' betyder også ejer, ejermand; hersker, herskerinde. Det, der ligger i ordet er, at det er den, (der ejer) og bestemmer. Det er problematisk at tale om 'husherre', og 'husfrue' er helt umuligt, når der som her er tale om bønder og bondegårde. Men 'husets herre' el. 'herre i huset' har mere generel betydning og kan godt bruges.
 2) 'herre' medfører, at 'maison' må oversættes med 'huset', ikke 'gården'. Det hedder 'husets', ikke 'gårdens' herre, og nærliggende lignende udtryk som 'gårdejeren', 'gårdmanden', 'gårdens øverste' ville være upræcise her.
 3) en anden oversættelsesmulighed, 'husbond' og 'madmoder', er valgt fra, fordi disse ord ikke fremhæver magtaspektet så tydeligt som 'herre'. 'Husbond', 'madmor', el. 'konen i huset', er derimod brugt andre steder i teksten som oversættelse af 'patron', 'patronne', hvor der på begge sprog er en bibetydning af arbejdsgiver, chef.
- xxiii 'Heretère' er dialekt for 'héritière' = kvindelig (hoved) arving.
- xxiv 'La coutume' - '(rets)sædvanen', oversættes også med 'sæd og skik', 'skik og brug', eller i sammensætninger 'skikken' alene, som fx 'la coutume successorale' - 'arvefølgeskikken'.
 Ordet kan både betyde 'skik, (sæd)vane; brug, vedtægt'; og jur. 'vedtægt, uskreven lov; retssædvane'. Men ikke 'sædvaneret' - 'droit coutumier'. - Det er altså ret åbent på fransk, om 'la coutume' betegner en retspraksis eller ej, men det betegner ikke, som jeg forstår det, en egentlig sædvaneret - en fast lovgivning - på området. Se i øvrigt noten om førstefødselsretten.
- xxv Se note xxvii og den tilhørende fodnote 6 om arvejord og slægtens tilbagekøbsret.
- xxvi 'Journée' er dialekt for "journée" - "dagsværk" ('journée' betyder '(det, der sker) i løbet af dagen').
- xxvii 'L'armoire à linge' - 'linnedskabet'.
- xxviii Det gamle retssystem med særlige slægtskrav på jord, som fodnoten omtaler, er beskrevet tilsvarende fra en lidt anden vinkel under det danske ord 'arvejord' i Berlingske Leksikon: "'Arvejord' var i det ældre retssprog udtryk for den jord, der var erhvervet ved arv, og som den pågældende derfor havde en mere begrænset rådighed over. Arvejord skulle således, inden den bortsolgtes, 'lovbydes' for slægten, og den holdtes oprindelig uden for det ægteskabelige formuefællesskab."
- xxix 'La grande propriété ne suffit pas à faire la grande famille' - ordspillet kan ikke bevares på dansk, medmindre man vil sige sådan noget som: 'En stor, fin ejendom gør ikke alene en stor, fin familie'... - 'La grande famille' betyder på fransk en 'stor' familie i social forstand., altså en 'fin familie'. - I tekstens sammenhæng er 'la grande famille' betegnelsen for det øverste lag i bondesamfundets sociale hierarki - storbønderne. - I andre sammenhænge kan 'les grandes familles' betyde de virkelig store i samfundet, adelsfamilier o.a., de fornemste, dem af virkelig høj og ædel byrd, men Bourdieu bruger netop ikke ordet i den betydning.
- xxx Give adelsbreve til bønder? - det må være figurativt ment som et billede på social opadstigen. - Se s. 49

- om 'la noblesse' blandt bønderne.
- xxx1 'L'inaliénabilité, l'imprescriptibilité, l'insaisissabilité de la dot'. Retslige begreber. 1) – at medgiften ikke kan afhændes, dvs. sælges el. overdrages. 2) – at retten til medgiften ikke kan fortabes el. forældes. 3) – at der ikke kan gøres udlæg i et formuegode, her medgiften, i tilfælde af konkurs. (Bl.&H.).
- xxxii La "collocation" – "kollokation" (jur.) = konkursorden, (indskrivning i) rækkefølgen af kreditorer (i et konkursbo). (Bl.&H.).
- xxxiii 'Les biens dotaux' (jur.) = de af hustruen i ægteskabet (under dotalsystemet) indbragte formuegoder (Bl.&H.).
- xxxiv 'Le conjoint survivant en conservant l'usufruit'. Det hentydes til et gammelt retsligt forhold.. 'Usufruit' (jur.) = brugs- og frugtoppebørselsret; 'usufruit légal' (jur.) = efterlevende ægtefælles brugs- og nydelsesret, forældres brugs- og nydelsesret m.h.t. mindreårige børns ejendom. (Bl.&H.).
- xxxv Der er her (og i fodnote 13 lidt længere nede på siden) på fransk brugt ordet 'patronne' – 'madmoder', i stedet for 'maîtresse'. 'Patronne' betegner konen i huset i sin egenskab af arbejdsgiver, som 'patron' gør det for manden.
- xxxvi Dialektordet 'baylet' ligner et andet fransk ord for 'domestique', nemlig 'valet' = 'tjener; karl, gårdskarl'; (i feudaltiden 'væbner') (un valet de chambre – en kammertjener)
- xxxvii 'Af fin familie – af lavere herkomst' er oversat fra 'de grande famille' – 'de petite famille'. I tekstens sammenhæng er 'la grande famille' betegnelsen for det øverste lag i bondesamfundets sociale hierarki – storbønderne, mens 'la petite famille' er betegnelsen for det mellemste lag – småbønderne (med en vis overlappning til det underste lag – (meget) små bønder, husmænd, småforpagtere, landarbejdere, tjenestefolk)
- xxxviii 'Fin familie' - 'småkårsfamilie' er oversat fra 'grande famille' – 'petite famille'. Flg. opstilling giver et overblik over disse kategorier på fransk og dansk, som de er oversat nu:
(De) grande famille - (af) fin familie – storbonde
(De) petite famille - (af) lav(ere) herkomst - småkårsfamilie - småbonde
I oversættelsen af hele dette ordforråd omkring sociale kategorier og social lagdeling har jeg forsøgt at finde et dansk ordforråd, der tager højde for tre ting samtidig: 1) at bevare den overskuelige sproglige logik i den franske tekst, under hensyntagen til, hvad der er sprogligt muligt på de to sprog 2) at gengive den sociale værdiladning i ordene, der betyder at 'høj og lav' ikke bare er lig 'velstillet/dårligt stillet' materielt ('de condition plus élevée' og 'de condition supérieure' oversættes derfor med 'afhøjere stand' og ikke 'bedre kår') 3) at gengive en social lagdeling indenfor en samfundsmæssig gruppe (bønder), ikke i samfundet som helhed (et udtryk som 'stilling i samfundet' kan misforstås og er kun brugt et enkelt sted. Jeg bruger 'stand' til at betegne de tre lag, svarende til 'rang' el. 'condition').
Det er uhyre kompliceret, og grupperne overlapper også hinanden, både på fransk og dansk. Det er især 'la petite famille', der giver vanskeligheder, fordi der umiddelbart ikke er én kategori på dansk, der kan modstilles med 'fin familie', ligesom 'petite famille' kan modstilles 'grande famille' på fransk.
- xxxix 'A fortiori' (lat. 'af det stærkere') = end mere (Berlingske Fremmedordbog 1957)
- xl 'Storbønder' og 'småbønder' – 'grands paysans' et 'petits paysans'.
Her mødes de to sprog pludselig på en ny måde, med en dansk kategorisering, som åbenbart ikke normalt findes tilsvarende på fransk, jf. Bourdieu's mange anførselstegn, og med især 'storbonden' som et godt modsvar til den franske 'husherre' - 'le maître'! le capmaysouè!
'Storbondens gård', "storgården", jeg ved ikke, om den har en særlig betegnelse på dans 'stormandsgård' måske?
- xli 'Métayers et fermiers'
Iflg. ordbøgerne er en 'métayer' = 'fæster, halvtægtsfæster, el. forpagter'; en 'petit fermier' = 'husmand', en 'fermier partiaire' = 'lejer i jordlejerforhold, i hvilket lejen ydes i form af afgrøder og frugter',
'Métayers' – er oversat til 'småforpagtere' i stedet for det ordrette 'fæstere', en kategori, jeg ikke mener, man har på dansk.. – Der er ikke tale om egentlige fæstebønder – de hedder 'grangers', hunkøn 'grangères', efter 'grange' = lade, lo.
'Fermiers' – er oversat til: 'husmænd'. Egentlig betyder ordet 'gårdmænd' – fordi 'ferme' betyder 'gård', men altså her 'en gård uden jord' (en 'gård med jord' hedder, som vi har set, 'propriété' og/eller 'maison', jf. slutnoten om 'propriété'). På dansk derimod er det 'husmand', der betegner en mand, med et hus (uden jord), og ikke en gård (med jord).

De interviewede (p. 109):

- J. P.-A., 85 år, født i Lesquire; bor i købstaden, men har tilbragt hele sin ungdom i en lille landsby; enkemand; niveau: /folkeskolens/ Certificat d'études primaires (C.E.P.); taler skiftevis på fransk og béarnaisk.
- P.C., 32 år, født i Lesquire; bor i købstaden; gift; niveau: Brevet élémentaire; embedsmand på mellemniveau; taler på fransk.
- A.B., 60 år, født i Lesquire; bor i købstaden; gift; niveau: Brevet élémentaire /lavere lærereksamen/; embedsmand på mellemniveau; taler på fransk, med enkelte udflugter til béarnaisk.
- P.L., 88 år, født i Lesquire; bor i lille landsby; enkemand; niveau: C.E.P.; bonde; taler på béarnaisk.
- P.L.-M., 88 år, født i Lesquire; bor i købstaden; ungkarl; niveau: C.E.P.; håndværker; taler skiftevis béarnaisk og fransk.
- A.A., 81 år, født i Lesquire; bor i en lille landsby; enkemand; kan læse og skrive; bonde; taler på béarnaisk.
- F.L., 88 år, født i Lesquire; bor i en lille landsby; gift; kan læse og skrive; bonde; taler på béarnaisk.
- J.L., 65 år, født i Lesquire; bor i lille landsby; gift; kan læse og skrive; bondekone; taler på béarnaisk.
- R.L., 35 år, født i Lesquire; bor i købstaden; gift; kan læse og skrive; handlende; taler på fransk.
- Vte A., 84 år, født i Lesquire; bor i lille landsby; kan læse og skrive; bondekone; taler på béarnaisk.
- B.P., 45 år, født i nabolandsby; bor i lille landsby; gift; C.E.P.; bonde; taler på béarnaisk.
- L.C., 42 år, født i nabolandsby; bor i købstaden; gift; C.E.P.; handlende; taler på fransk.

De vigtigste oplysninger om ungarlene i øvrigt fremgår af deres vidneudsagn.

Ved nedskrivning af de pågældendes vidneudsagn på lokal dialekt er den traditionelle ortografi, der anvendes i litteratur på béarnaisk, blevet foretrukket fremfor en fonetisk transskription.